

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ
МАТЕРІАЛИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КОНФЛІКТОЛОГІЯ»**

Харків
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ
МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«КОНФЛІКТОЛОГІЯ»

(за вибором)

для студентів II курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»
денної форми навчання

**Харків
2021**

Навчально-методичні матеріали для самостійної роботи та семінарських занять з навчальної дисципліни «Конфліктологія» (за вибором) для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» денної форми навчання / уклад.: М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Д. Воднік, О. М. Сахань. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. 64 с.

У к л а д а ч і: М. П. Требін,
Л. М. Герасіна,
В. Д. Воднік,
О. М. Сахань

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2021

ВСТУП

«Конфліктологія» – навчальна дисципліна за вибором студента. Історія існування людства супроводжується конфліктною взаємодією суб'єктів відносин, яка загострюється у зламні моменти розвитку цивілізації періодом війн, революцій і криз, заколотів і смут, під час боротьби за владу чи власність, унаслідок тоталітарного терору, через нестримне прагнення одних панувати над іншими, через різні форми насильства та ін., що стає причиною загибелі людей, численних руйнувань, поширення криміналізації суспільства та інших негативних, навіть фатальних наслідків. Тому оволодіння наукою й мистецтвом розв'язання і попередження конфліктів залишається актуальним для збереження перспективи виживання людства на Землі.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Конфліктологія» є формування у здобувачів вищої освіти цілісної системи знань і відповідних компетентностей щодо конфлікту як соціального феномену, його наукової аналітики, засобів запобігання та управління, що сприятиме формуванню у майбутніх юристів здатності раціонально оцінювати конфліктні ситуації та обирати ефективні методи їх врегулювання.

Теоретичною і методологічною основою дисципліни є наукові праці вітчизняних і зарубіжних спеціалістів у галузі конфліктології, політології, соціології, психології, правознавства.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- ♦ теоретична і практична підготовка майбутніх фахівців у галузі права з актуальних проблем конфліктної взаємодії в соціумі;

- ♦ формування у студентів компетентностей раціонального критичного оцінювання витоків і причин суспільної конфліктності та наслідків соціально-правових конфліктів;

- ♦ навчання студентів умінь грамотно формулювати свої позиції щодо правових колізій та інших соціальних протиріч;

- ♦ сприяння опануванню студентами навичок свідомих продуктивних дій на різних стадіях розгортання конфлікту.

У підсумку освоєння навчальної дисципліни «Конфліктологія» здобувач вищої освіти повинен демонструвати наступні результати навчання:

- узагальнені знання класичної та сучасної парадигм конфліктологічної теорії;

- здійснювати теоретичний дискурс і праксеологічний розгляд конфліктних ситуацій, явищ і тенденцій у державі та суспільстві;

- розуміти специфіку конфліктів у різних галузях життя; діагностувати кризи участі, ідентичності, легітимності у «полі» соціальних комунікацій;

- аналізувати потенційні джерела і чинники конфліктності у владі, економіці та інших соціальних відносинах, у міжособистісних комунікаціях;

- оволодіти вмінням конфліктологічного регулювання кризових відносин у суспільстві, його інститутах, органах держави чи в соціальній групі;

- оцінювати соціально-політичні, економічні й правові наслідки дії об'єктивних і суб'єктивних чинників, детермінуючих конфліктність суспільства і держави;

- кваліфікувати «психологічно-емоційні типи» конфліктантів для оцінки можливої деструктивності, конформності чи конструктивності їх поведінки;

- надавати соціально-правову оцінку «ролям-функціям» (ініціатор, провокатор, опонент, конкурент, супротивник, агресор, посібник, жертва, медіатор, арбітр) учасників конфлікту;

- оцінювати динаміку конфліктної ситуації, спрямовуючи її не в бік агресії чи ескалації, а – реверсії у доконфліктні відносини та на конструктивне вирішення;

- застосовувати ефективні стратегії та узгоджувальні методи й технології для розв'язання конфліктних ситуацій;

- вміти організувати проведення переговорного процесу між опонентами в конфлікті шляхом медіації чи розгляду в офіційних структурах;

- застосовувати функції медіатора у соціальних конфліктах незалежно від «ролі» – посередника, арбітра, третейського судді, спостерігача, консультанта;

- залучати експертну діагностику для врегулювання соціальних і юридичних конфліктів у різних галузях правовідносин;

- надавати консультації щодо засобів і методів запобігання конфліктам інтересів, потреб, цінностей і норм у професійній взаємодії та інших видах спілкування людей.

1. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ теми	Модуль/тема	Всього годин	У тому числі		
			лекції	семінарські заняття	самостійна робота
Змістовий модуль I					
Теоретичні засади науки про конфлікти – 30 год					
1	Конфліктологія як наука	10	2	2	6
2	Конфлікт як соціальний феномен	10	2	2	6
3	Детермінація конфлікту	10	2	2	6
		30	6	6	18
Змістовий модуль II					
Об'єктивна та суб'єктивна складові конфлікту – 45 год					
4	Суб'єктивна складова конфлікту	17	4	4	9
5	Динаміка розвитку конфлікту	10	2	2	6
6	Управління конфліктом. Медіація в конфлікті	18	4	4	10
		45	10	10	25
Змістовий модуль III					
Багатоманіття соціальних конфліктів.					
Юридична конфліктологія – 45 год					
7	Різновиди соціальних конфліктів	27	4	6	17
8	Проблеми юридичної конфліктології	18	2	4	12
		45	6	10	29
РАЗОМ		120	22	26	72

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КОНФЛІКТОЛОГІЯ»

Модуль І. Теоретичні засади науки про конфлікти

Предмет та об'єкт конфліктології як самостійної наукової дисципліни. Основні категорії, поняття та закономірності конфліктології. Методи (загальні та спеціальні) і функції науки про конфлікти. Базові теорії конфліктологічного дискурсу (Г. Зіммель, Р. Мілс, Л. Козер, Е. Дюркгайм, Н. Смерз, Р. Дарендорф, К. Боулдінг та ін.). Місце конфліктології в загальній системі соціальних наук.

Конфлікт як соціальний феномен: його сутність, природа, імманентні ознаки. Діалектичний взаємозв'язок протиріч і соціальної конфліктності. «Анатомія» конфлікту: предмет і специфіка об'єкта, суб'єкти конфліктної взаємодії. Мікро- і макросередовище конфліктної ситуації, її межі та масштаб. Соціальні функції конфлікту. Класифікації соціальних конфліктів за різними критеріями. Типології конфліктів згідно зі сферами життєдіяльності соціуму. Специфіка конфліктної ситуації у суспільстві, групі, організації, між індивідами, всередині особистості. Суспільна криза. Реальний, латентний, «помилковий» та імітований конфлікти.

Суперечність та антагонізм – головні детермінанти конфліктогенності соціуму. Джерела конфліктів у суспільстві – на рівні суспільної структури (соціальна нерівність і мобільність), в соціальній взаємодії (влада, багатство, престиж, людська гідність). Об'єктивні фактори та суб'єктивні чинники соціальної конфліктності. Рушійні сили конфліктних стосунків: потреби; інтереси; цінності та норми.

Модуль II. Об'єктивна і суб'єктивна складові конфлікту

Суб'єктивна складова конфлікту; поняття конфліктуючої сторони, масштаб і потенціал, статуси та ранги опонентів. Взаємовиключні цілі й прагнення сторін конфлікту, їх суб'єктивовані установки. Специфіка конфліктної свідомості. Характеристика суб'єктів – учасників конфліктної протидії: структура, соціальні «ролі-функції» учасників конфлікту. Суб'єктивно-психологічні риси і «типи» конфліктантів. Мотивація конфліктантів. Ірраціональні прояви у конфлікті.

Соціальна напруженість та її показники. Фази (стадії) розвитку подій у реальному конфлікті: передконфліктна (латентна) ситуація; відкритий конфлікт (інцидент, демонстрація потенціалів); фаза агресії (протисторова, баталія, ескалація і «генералізація» конфлікту); реверсія у відносинах. Фаза завершення конфлікту – умови послаблення боротьби, основні шляхи (мирні й силові), форми закінчення. Післяконфліктна стадія розвитку відносин: події, синдроми. Конфліктна поведінка учасників боротьби: види, «моделі», стратегії (конфронтація, співробітництво, компроміс, ухилення, пристосування). Тактики дій у конфлікті.

Управління конфліктною ситуацією: принципи, етапи і способи впливу. Запобігання конфліктам як соціальна технологія. Методи прогнозування й профілактики конфліктності у соціальних відносинах. Врегулювання та розв'язання конфліктів – стратегії, методи, технології. Переговори – основний засіб урегулювання соціальних конфліктів. Конфліктна медіація та медіаторинг (офіційне і неофіційне посередництво): сутність, зміст, етапи, статуси медіаторів.

Модуль III. Багатоманіття соціальних конфліктів. Юридична конфліктологія

Витоки конфліктогенності в соціумі. Економічний конфлікт. Політичний конфлікт. Соціоструктурні конфлікти (класові, групові, конфлікт поколінь, міжособистісні тощо). Релігійний конфлікт. Конфлікти сфери культури і моралі. Міжнаціональний конфлікт. Сімейно-побутовий конфлікт. Професійні і корпоративні конфлікти. Воєнні конфлікти. Міжнародні і глобальні конфлікти.

Взаємозв'язок права і соціальної конфліктності, становлення юридичної конфліктології. Правовий та юридичний конфлікт. Державно-правові конфлікти. Кримінально-правовий конфлікт. Адміністративно-правовий конфлікт. Цивільно-правовий і господарський конфлікти. Процесуальні конфлікти в праві. Трудовий конфлікт. Політико-правові інститути та механізми врегулювання правових конфліктів.

3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Т е м а 1. Конфліктологія як наука

П л а н

1. Об'єкт і предмет науки конфліктології.
2. Категорії і закономірності конфліктології.
3. Методи і функції науки про конфлікти.
4. Розвиток теорій конфліктологічного дискурсу.

Література: [29, 33, 54, 56, 60, 65, 100, 103, 112, 124 у «Списку рекомендованої літератури»].

Т е м а 2. Конфлікт як соціальний феномен

П л а н

1. Конфлікт – соціальний феномен: сутність, природа, ознаки.
2. Структура конфлікту: предмет, об'єкт, суб'єкти взаємодії, його межі.
3. Соціальні функції конфліктів: конструктивні й деструктивні, явні й латентні.
4. Типології конфліктів: згідно із сферами суспільного життя; за критерієм дійсності протиріч; у групі, між індивідами, всередині особистості т.і. Суспільна криза.

Література: [29, 36, 38, 46, 54, 57, 69, 83, 112, 123 у «Списку рекомендованої літератури»].

Т е м а 3. Детермінація конфлікту

П л а н

1. Суперечність та антагонізм як детермінанти соціальної конфліктності.
2. Джерела конфліктів у суспільстві (в соціальній структурі та взаємодії).
3. Рушійні сили конфлікту: потреби, інтереси, цінності й

норми.

4. Об'єктивні фактори та суб'єктивні чинники конфліктних стосунків.

Література: [39, 42, 47, 48, 58, 61-63, 81, 82, 124 у «Списку рекомендованої літератури»].

Тема 4. Суб'єктивна складова конфлікту

П л а н

1. Суб'єктивна складова конфлікту: поняття і загальна структура, взаємовиключні цілі сторін.

2. Характеристика конфліктуючих суб'єктів: масштаб, потенціал, статуси та ранги опонентів.

3. Специфіка конфліктної свідомості особистості чи групи. Психологічні риси і «типи» конфліктантів.

4. Суб'єкти та інші учасники конфліктної протидії, їх типові соціальні «ролі-функції».

5. Мотивація конфліктантів: прагматичні установки й ірраціональні прояви.

Література: [51, 54, 59, 65, 69, 71, 84, 85, 99, 121 у «Списку рекомендованої літератури»].

Тема 5. Динаміка розвитку конфлікту

П л а н

1. Соціальна напруженість у передконфліктній стадії відносин.

2. Стадії розвитку конфлікту: латентна; відкритий конфлікт (інцидент, демонстрація сили); фаза агресії (баталії, ескалація і «генералізація»); реверсія у відносинах супротивників.

3. Фаза завершення конфлікту, основні шляхи й форми його закінчення.

4. Конфліктна поведінка: стратегії і тактики конфліктних дій.

Література: [29, 36, 47, 54, 55, 60, 65, 99, 112, 124 у «Списку рекомендованої літератури»].

Тема 6. Управління конфліктом. Медіація в конфлікті

П л а н

1. Управління конфліктною ситуацією: принципи та етапи.
2. Методи прогнозування соціальної конфліктності.
3. Попередження і профілактика конфліктів як соціальна технологія.
4. Врегулювання і розв'язання конфліктів: інститути, технології, методи.
5. Переговори – дієвий засіб урегулювання соціальних конфліктів.
6. Конфліктна медіація (посередництво) і медіаторинг: сутність, зміст дій, етапи, статуси медіаторів.

Л і т е р а т у р а : [4, 25, 27, 32, 45, 52, 60, 66, 68, 69, 76-78, 80, 86, 91, 92, 95, 101, 106, 113, 114, 118, 120, 122, 125-129 у «Списку рекомендованої літератури»].

Тема 7. Різновиди соціальних конфліктів

П л а н

1. Економічний конфлікт. Професійні й корпоративні конфлікти.
2. Політичні конфлікти і кризи.
3. Соціоструктурні конфлікти (класові, міжгрупові, «конфлікт поколінь», міжособистісні тощо).
4. Конфлікти духовно-культурної сфери, релігійний конфлікт.
5. Міжнаціональний конфлікт.

6. Сімейний конфлікт.

7. Міжнародні та воєнні конфлікти.

Література: [1, 3, 5, 10, 19, 22, 24, 28, 30, 34, 37, 49, 50, 53, 64, 67, 72-74, 87-89, 93, 104, 105, 110, 111, 115 у «Списку рекомендованої літератури»].

Тема 8. Проблеми юридичної конфліктології

П л а н

1. Взаємозв'язок права і соціальної конфліктності. Становлення юридичної конфліктології.

2. Феномен правового і «чисто» юридичного конфлікту.

3. Конфлікти сфери публічних правовідносин: адміністративно-правовий, державно-правовий, кримінально-правовий, процесуальні конфлікти.

4. Конфлікти галузей приватного права: цивільно-правові, господарсько-правові, конфлікти трудових правовідносин.

Література: [2, 3, 6-9, 11-18, 20, 21, 23, 26, 31, 35, 40, 41, 43, 44, 70, 75, 79, 90, 94, 96-98, 102, 107-109, 116, 117, 119 у «Списку рекомендованої літератури»].

4. ПОТОЧНИЙ (МОДУЛЬНИЙ) ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу «Конфліктологія»

Курс	Рівень освіти, галузь знань, спеціальність	Дидактична структура навчальної дисципліни
Кількість кредитів ЕКТС: 4,0 Кількість модулів: 3 Загальна кількість годин: 120 Тижневих годин: 8	Рівень освіти – перший (бакалаврський) Галузь знань – 08 «Право» Спеціальність – 081 «Право»	ВАРІАТИВНА: Модуль I Лекції: 6 Практичні заняття: 6 Самостійна робота: 18 Модуль II Лекції: 10 Практичні заняття: 10 Самостійна робота: 25 Модуль III Лекції: 6 Практичні заняття: 10 Самостійна робота: 29 Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань: залік

5. ОРГАНІЗАЦІЯ ПОТОЧНОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Оцінювання знань студентів (здобувачів освіти) з конфліктології здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК). Загальним об'єктом оцінювання знань студентів є відповідні частини навчальної програми дисципліни «Конфліктологія», опанування якої перевіряється під час ПМК.

Завдання ПМК – перевірка розуміння і засвоєння навчального матеріалу змістового модуля, здатності осмислити зміст окремих тем чи розділу, вмінь застосовувати отримані знання при вирішенні професійних проблем.

Об'єктами ПМК знань студентів з конфліктології є:

- систематичність та активність роботи на лекціях, семінарських заняттях (відвідування відповідних форм навчального процесу, активність та рівень знань при обговоренні питань);

- виконання контрольних завдань на практичних заняттях;

- індивідуальні та інші форми робіт.

Оцінювання результатів ПМК здійснюється викладачем наприкінці заняття і вивчення змістового модуля. Критеріями оцінювання ПМК є:

- а) активність та рівень знань при обговоренні питань семінарських занять, відвідування відповідних форм навчального процесу, самостійне опрацювання окремих тем чи питань, інші форми робіт;

- б) виконання контрольної роботи у формі тестування.

Критерії оцінювання цих робіт, порядок і час складання тестів визначаються кафедрою і доводяться до відома студентів на початку навчального року, що передує їх проведенню.

Підсумковий бал за результатами ПМК виводиться під час останнього у семестрі семінарського заняття. Загальна кількість балів за ПМК складає 90 балів. Кожен модуль оцінюється у 30 балів. Результати ПМК знань студентів вносяться до відомості обліку поточної успішності і становлять основу для визначення загальної успішності з дисципліни «Конфліктологія», враховуються (за необхідності) при виставленні балів за підсумковий контроль знань (ПКЗ).

У разі невиконання завдань ПМК з об'єктивних причин студенти мають право (з дозволу декана) скласти їх у досесійний період. Порядок перескладання визначає кафедра і викладач.

6. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Індивідуальна робота студентів сприяє глибшому оволодінню предметом навчальної дисципліни, розширенню ерудиції, закріпленню навичок науково-дослідницької роботи. Вона має органічно поєднувати ті види, які вимагають уваги, з тими, що стимулюють творчий пошук та мислення. Це допомагає студенту вільно орієнтуватися в системі конфліктологічних знань і всебічно підготуватися до самостійної праці.

Відповідно до «Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців» індивідуальна робота студентів з конфліктології може включати: участь у роботі студентського наукового гуртка (групи) з конфліктології, студентських наукових конференцій (з опублікуванням тез), конкурсах, олімпіадах; написання етюдів, есе, рефератів, їх презентацію; анотацію та реферування додаткової літератури; складання бібліографії до окремих тем чи тезауруса з конфліктології; інші форми роботи.

Вибір студентом видів індивідуальної роботи здійснюється на альтернативній основі (за власним інтересом чи за узгодженням із викладачем). Організацію, контроль та оцінку якості виконання індивідуальної роботи здійснює викладач – керівник індивідуальної роботи. За виконану індивідуальну роботу студент може отримати до 10 балів.

7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Підсумкове оцінювання рівня знань студентів з конфліктології здійснюється на основі результатів ПМК та індивідуальної роботи за 100-бальною шкалою (90 балів – ПМК і

10 балів – індивідуальна робота).

Конкретний перелік питань та завдань, що охоплюють увесь зміст навчальної дисципліни, критерії оцінювання успішності студентів, порядок і час складання ПМК визначаються кафедрою і доводяться до студентів на початку навчального року.

До відомості обліку підсумкової успішності вносяться сумарні результати в балах за ПМК та індивідуальну роботу студентів. Студент отримує залік у разі, якщо за результатами ПМК та індивідуальної роботи він має не менше 60 балів.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється в залікову книжку.

8. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Предмет і об'єкт науки конфліктології.
2. Категорії та закони конфліктології.
3. Загальнонаукові і спеціальні методи конфліктології.
4. Функції конфліктології як науки.
5. Генеза ідей конфлікту в античній філософії.
6. Становлення сучасної конфліктологічної парадигми (соціологічна, психологічна, політологічна школи).
7. Функціональна концепція конфлікту Г. Зіммеля.
8. Ціннісно-функціональна «модель» конфлікту (Л. Козер, К. Боулдінг).
9. Діалектичний метод у конфліктології (Р. Дарендорф, Р. Міллс).
10. Сутність і природа феномену конфлікту.
11. Ознаки соціального конфлікту.
12. Структурна «анатомія» конфлікту.
13. Об'єкт і предмет конфлікту.
14. Межі й масштаби конфлікту.
15. Мікро- і макросередовище конфліктної ситуації.
16. Соціальні функції конфліктів.
17. Класифікації соціальних конфліктів.
18. Специфіка конфліктних ситуацій у соціальній групі, організації, між індивідами, всередині особистості.
19. Реальний, латентний, «помилковий» та імітований конфлікти.
20. Суперечність та антагонізм як основа конфліктогенності соціуму.
21. Джерела конфліктів на рівні суспільних і особистих комунікацій та ієрархій.
22. Рушійні сили конфліктної взаємодії.
23. Об'єктивні фактори формування конфліктів.
24. Суб'єктивні причини соціальних конфліктів.
25. Раціональна та ірраціональна мотивація конфліктантів.

26. Характеристика конфліктуючих сторін як основних суб'єктів протистояння, несумісність їх цілей та прагнень.

27. Масштаб, потенціал і ресурси, статус та ранги опонентів у конфлікті.

28. Суб'єкти – учасники конфлікту: структура, соціальні «ролі-функції».

29. Суб'єктивно-психологічні риси і «типи» конфліктантів.

30. Специфіка конфліктної свідомості.

31. Динаміка розвитку конфлікту. Показники соціальної напруженості.

32. Загальні фази (стадії) розвитку подій у реальному конфлікті.

33. Передконфліктна (латентна) ситуація: критерії оцінки.

34. Фаза відкритого конфлікту (інцидент, демонстрація потенціалів).

35. Поведінкові моделі конфліктної боротьби: основні характеристики.

36. Фаза агресії в конфлікті (протистояння, ескалація боротьби, баталії, «генералізація»).

37. «Глухий кут» і реверсія у відносинах суперників.

38. Фаза завершення конфлікту: основні шляхи та форми закінчення.

39. Післяконфліктна стадія розвитку відносин.

40. Конфліктна поведінка опонентів: різновиди і «моделі».

41. Основні стратегії конфліктної поведінки.

42. Тактики дій у конфлікті.

43. Управління конфліктною ситуацією: етапи і способи впливу.

44. Попередження (профілактика) конфліктів як соціальна технологія.

45. Стратегія прогнозування соціальної конфліктності.

46. Врегулювання та розв'язання конфліктів: шляхи, методи і технології.

47. Переговори – основний засіб урегулювання соціальних конфліктів.

48. Медіація у вирішенні конфліктів: сутність, етапи.

49. Політико-правові інститути та механізми розв'язання правових конфліктів.

50. Багатоманіття соціальних конфліктів. Основні форми їх проявів.

51. Економічний конфлікт: сутність і причини виникнення.

52. Специфіка політичних конфліктів, їх типології.

53. Соціоструктурні конфлікти (класові, міжгрупові, «конфлікт поколінь», міжособистісні т.ін.).

54. Конфлікти сфери культури і моралі.

55. Характеристика релігійних і міжнаціональних конфліктів.

56. Сімейний конфлікт: причини і наслідки.

57. Професійні й корпоративні конфлікти в організації.

58. Міжнародні конфлікти та кризи.

59. Воєнний конфлікт: специфіка перебігу і завершення.

60. Глобальний конфлікт цивілізації.

61. Право і соціальна конфліктність, становлення наукової галузі «юридична конфліктологія».

62. Сутність правового і суто юридичного конфліктів.

63. Державно-правові конфлікти у публічній сфері влади.

64. Кримінально-правовий конфлікт.

65. Кримінально-процесуальний конфлікт.

66. Адміністративно-правовий конфлікт.

67. Особливості трудового конфлікту.

68. Господарсько-правовий конфлікт.

69. Конфлікти цивільно-правової галузі.

70. Міжнародно-правовий конфлікт: сутність, шляхи вирішення.

9. ГЛОСАРІЙ КОНФЛІКТОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ

Аболіціонізм – суспільний рух або дії, спрямовані проти прийняття (запровадження) певного закону, урядового рішення, керівної посади; метод громадянського волевиявлення стосовно задоволення соціально-політичних інтересів і потреб.

Абсентеїзм – ухилення виборців від участі в голосуванні на виборах державних органів, посадових осіб або у референдумі; свідоме ігнорування державно-політичними особами функцій, належних до виконання.

Авантюризм політичний – діяльність політичних лідерів, публічних осіб, партій, рухів, державних інституцій, що характеризується ризикованістю дій, безвідповідальністю та безпринципністю.

Авторитарність – риса особистості, що характеризується схильністю до диктату і прагне беззаперечного підпорядкування оточення своєму впливу.

Агресія – індивідуальна (колективна) поведінка, спрямована на нанесення збитку, фізичної чи психічної шкоди, знищення інших людей; виникає як реакція суб'єкта на фрустрацію і супроводжується емоційним станом гніву, ворожості, ненависті.

Акцентуації характеру – надмірна виразність окремих рис характеру людини, що є крайнім варіантом норми. За несприятливих обставин може призводити до змін поведінки особи в критичних або конфліктних ситуаціях.

Альтернатива – наміри чи пропозиції діяти у протилежність раніше опрацьованим шляхам, засобам, рішенням.

Альтруїзм – моральний принцип, який полягає у безкорисливому піклуванні про благо інших людей при ігноруванні власних інтересів; він є протилежністю егоїзму.

Амбівалентність – подвійність ставлення (переживань) людини до об'єкта, яке виявляється у відчутті двох протилежних почуттів водночас: напр., симпатії та антипатії, гніву і розчулення тощо.

Амбіції – досить високі прагнення, що проявляє людина у своїх намірах і діях, бажаючи легітимізувати й підвищити Я-статус.

Анексія – насильницьке приєднання в односторонньому

порядку державою території іншої країни або території, яка складає предмет їх суперечки.

Аномалія – різноманітні відхилення від норми психічних функцій чи перебігу соціальних процесів.

Антагонізм – непримиренна суперечність.

Антагоніст – ворожа, непримиренна людина, яка жорстко відстоює свої інтереси у конфлікті, не йде на поступки, сповідує фанатичні погляди; їй властива схильність до застосування насильства.

Антипатія – стійке негативне ставлення індивіда до іншої особи чи групи людей (соціальної, етнічної, релігійної), що виявляється у неприязні, непривітності, недоброзичливості.

Антисемітизм – націоналістична, расистська ідеологія, в основі якої нетерпимість, ненависть і гоніння семітського народу – євреїв.

Антитеза – критичне протиставлення протилежних ідей, образів, понять.

Арбітр – посередник, третейський суддя; «третя сторона» в конфлікті, яка наділена опонентами певними функціями для його врегулювання.

Арбітраж – спосіб розв'язання спорів, за якого сторони звертаються до арбітрів (третейських суддів), які обираються самими сторонами чи призначаються за їх згодою або в порядку, встановленому законом.

Асиметричне рішення – спосіб вирішення проблем у відносинах опонентів, коли цілком або частково реалізуються інтереси тільки однієї сторони.

Атака – агресивна дія в конфлікті, кінцевою метою якої є деструкція (руйнування) потенціалу противника.

Атракція – емоційна властивість особистості; здатність її притягувати або відштовхувати людей, викликати симпатію чи антипатію.

Аутоагресія – агресивні дії, що спрямовані проти себе самого (наприклад, суїцидальна поведінка).

Афект – психічний стан, ознакою якого є домінування певних емоцій, що зумовлює специфічне сприйняття різних подразників і характеру дій; при цьому всі психічні стани особи є

афективно забарвленими.

Баланс сил – система показників, яка характеризує співвідношення військово-політичних, економічних сил між державами або союзами держав.

Бар'єр психологічний – внутрішня перешкода психологічної природи (страх, небажання, невпевненість), що заважає успішно виконати деякі дії; виникає у ділових або особистісних стосунках людей, перешкоджає встановленню між ними відкритих і довірчих відносин.

Блеф – тактичний прийом маніпуляції в конфлікті, який полягає в тому, щоб сформувати в опонента хибне переконання, що протилежна сторона володіє значними силами і ресурсами, яких насправді немає чи замало.

Бойкот – засіб економічної чи політичної боротьби, що полягає у відмові від підтримки відносин з окремою особою, організацією, державою з метою примусити її задовольнити економічні або політичні вимоги.

Боротьба – протиборотство, змагання, прагнення перемоги; вступ у суперечність, сутички; намагання добитися своєї мети, долаючи перешкоди.

Бунт – масовий протест як реакція на екстраординарні дії пануючої еліти чи державних органів; відкритий опір владі. Виникає, як правило, стихійно за участі стохастичного натовпу, відбиває конфліктні настрої тих, ким управляють.

Вандалізм – навмисне руйнування або пошкодження культурно-історичних пам'яток, інших матеріальних та культурних цінностей, приватних або громадських об'єктів майнового характеру.

Венчурні операції – характеризуються підвищеним ступенем ризику і пов'язані з кредитуванням та фінансуванням інноваційних науково-технічних розробок і винаходів; проводяться переважно банками.

Вербальна нота – одна із форм дипломатичної переписки або дипломатичний акт принципового характеру з різноманітного кола питань.

Вертикальний конфлікт – передбачає суперечливу взаємодію суб'єктів вертикального підпорядкування: міністерство ↔ підприємство; керівник ↔ підлеглий; найманий працівник ↔ хазяїн; громадянин ↔ держава тощо. Особливість цих конфліктів у різному

співвідношенні ресурсів опонентів і, відповідно, у незрівнянності їх можливостей у конфліктній взаємодії.

Вето президентське – право відхилення главою держави прийнятого парламентом закону. Існують дві форми вето: абсолютне і відкладальне (суспензивне).

Взаємодія конфліктна – процес взаємних негативних впливів індивідів, груп, класів, партій, держав, які є суперниками у конфлікті, в ході якого стикаються їх цілі, прагнення, інтереси, цінності тощо.

Вина – психологічне ставлення правопорушника до своїх дій (або бездіяльності) та їх наслідків у формі умислу чи необережності. Вина є одним з елементів суб'єктивної сторони правопорушення, тому юридична відповідальність настає лише при вчиненні забороненого діяння.

Витіснення – один із видів психологічного захисту від внутрішнього конфлікту, внаслідок якого неприйнятні для індивіда думки і переживання вилучаються зі свідомості та переводяться у сферу неусвідомленого.

Відповідальність соціальна – певний стан учасника суспільних відносин, який характеризується сумлінним, відповідальним ставленням суб'єкта до своєї поведінки, а у випадку порушення ним вимог соціальних норм - готовністю до певних негативних наслідків чи обмежень.

Війна – кризове соціальне явище, форма розв'язання суспільно-політичних, територіальних, економічних, ідеологічних, національних, релігійних та інших протиріч між державами, народами, націями, класами шляхом збройного насильства. Природа війни – продовження політики насильницькими засобами.

Віндикація – спосіб захисту права власності, за допомогою якого власник може витребувати своє майно з чужого незаконного володіння.

Влада – соціально-політичне панування над людьми; здатність, право і можливість нав'язувати і втілювати у життя певні рішення, тобто здійснювати вирішальний вплив на долі, поведінку і діяльність людей за допомогою права, авторитету, волі чи примусу.

Внутрішньоособистісний конфлікт – різновид конфлікту, в якому діючі сторони – це різні психологічні фактори внутрішнього світу особистості, що є несумісними і відбивають

переживання людиною двоїстість почуттів, затягнутість боротьби мотивів та інтересів, суперечливі зв'язки із соціальним середовищем.

Волюнтаризм – теорія, що розглядає і проголошує волю особистості як вирішальний фактор розвитку світу та заперечує об'єктивні закони суспільного розвитку; політика, яка здійснюється без урахування реальних умов і дії законів еволюції та залежить від довільних рішень політичних лідерів.

Воля – здатність особистості (спільноти) здійснювати регулювання чи саморегулювання діяльності, в т.ч. конфліктної, що виявляється в активному подоланні труднощів, суперечностей і конфліктних протистоянь у процесі досягнення свідомо визначених цілей.

Врегулювання конфлікту – процес поступового (часткового) розв'язання конфлікту, припинення відкритого зіткнення сторін. Вибір такої альтернативи у конфліктному процесі, за якого зусилля опонентів спрямовані на зниження інтенсивності боротьби, переведення прямої конфронтації у площину пом'якшення відносин аж до безконфліктного характеру.

Гарантія – спосіб забезпечення виконання особистих чи соціальних зобов'язань, наприклад, система правових засобів, які встановлені законом для забезпечення належного відправлення правосуддя тощо.

Гегемонізм – нав'язування одним суб'єктом політики поглядів, установок, чинних позицій іншим. Він можливий у стосунках між людьми, класами, політичними партіями і громадськими рухами, народами і державами.

«Генералізація» конфлікту – своєрідне укрупнення суб'єктів протистояння в конфлікті за рахунок залучення до нього все більшої кількості нових учасників. Унаслідок цього міжособистісний конфлікт може перетворитися на міжгруповий; змінюється тип конфлікту, його об'єкт і предмет, формується багато нових осередків протистояння.

Геноцид – дії, що вчиняються з наміром знищити (повністю або частково) будь-яку етнічну, расову чи релігійну групу.

Гіпертимний тип – психологічний тип особистості, якій з дитинства притаманні шумливість, надмірна самостійність, прагнення до спілкування, сміливість, непосидючість, недисциплінованість,

схильність до пустошів; відсутнє почуття дистанції в стосунках із дорослими.

Гносеологічний конфлікт – поняття, що розкриває предметно-змістовні форми та способи розв'язання суперечностей в теорії пізнання.

Горизонтальний конфлікт – передбачає конфліктну взаємодію рівних (за статусним рівнем, владою, ресурсами) суб'єктів: керівників одного рівня, колег-фахівців між собою або підприємців тощо.

Господарські суперечки – розбіжності, що виникають між учасниками господарських відносин. За змістом вони поділяються: на спори, які виникають у зв'язку з укладанням, зміною і розірванням господарських договорів; на суперечки, пов'язані з виконанням договорів та зобов'язань тощо.

Громадська ініціатива – одна з форм колективного волевиявлення громадян, завдяки якій думка певної групи доводиться до компетентного державного органу або органу місцевого самоврядування і вимагає реагування.

Громадський вплив – дії або інші заходи населення певної території (колективу), завдяки яким вони безпосередньо виявляють своє ставлення до подій та явищ державного і соціального життя.

Громадянська непокора – виключне право народу на опір кожному, хто узурпує державну владу; відмова населення від виконання рішень органів державної влади (або місцевого самоврядування) на знак протесту проти їх несправедливості.

Група тиску – відносно вузьке суспільне об'єднання, що активно домагається задоволення власних (групових) інтересів за допомогою цілеспрямованого впливу (тиску) на інститути публічної влади.

Дебати політичні – дискурс суб'єктів політики щодо актуальних проблем життя на з'їздах, конференціях, зборах партій, у ЗМІ; обговорення депутатами парламенту законопроектів, резолюцій (у т.ч. на засіданні окремої палати) у порядку, визначеному регламентом.

Девальвація – офіційне зниження курсу національної або міжнародної (регіональної) грошової одиниці щодо інших міжнародних валютно-грошових одиниць. Вона зумовлює підвищення цін на споживчі товари і зниження життєвого рівня населення.

Девіантна поведінка – вчинки людини, дії соціальних спільнот, які не відповідають офіційно встановленим або фактично визнаним у даному суспільстві нормам і стандартам.

Деадаптивність – стан розгубленості, втрати орієнтирів.

Дезінтеграція – розпад цілого (системи, соціальної спільноти, структури тощо) на складові неупорядковані частини.

Дезінформація – свідомо неправдиве повідомлення, викривлена інформація, що перекошується і поширюється з метою введення в оману громадськості чи соціально-політичних контрагентів.

Декаданс – процес, історичний період занепаду у культурі.

Декласований елемент – той, хто втратив зв'язок зі своїм класом, соціальною групою, опустився на соціальне «дно», що потрапив у середовище люмпенів, наркоманів або професійних злочинців.

Делікт – правопорушення, тобто незаконна дія, проступок, злочин. Він є підставою для притягнення юридичних і фізичних осіб, які його вчинили, до юридичної відповідальності.

Делінквентна поведінка – соціальна поведінка, що порушує правові норми.

Демонстрація – масова хода людей (вулицями чи майданом) із плакатами, транспарантами з метою вираження громадських інтересів і настроїв, взаємної солідарності або певних вимог і протесту проти політики влади.

Депортація – примусове вислання (видворення) особи чи категорії осіб із країни перебування (або з місця постійного проживання) в іншу державу чи місцевість за рішенням компетентних органів, як правило, під вартою.

Депресія – психопатологічний стан, який супроводжується пригніченим чи похмурим настроєм, зниженням психічної активності та життєвих збудників, інтелектуальною і моторною загальмованістю, недооцінкою своєї особистості.

Депривація – стан людини, групи, соціуму, для якого характерна очевидна розбіжність між очікуваннями людей і можливостями їх задоволення.

Державно-правовий конфлікт – конфлікт юридичної сфери, пов'язаний з такими суб'єктами, як владні структури, народ,

регіони, політичні партії, та особливим об'єктом (суверенітет держави, територія, розподіл владних повноважень, дії влади тощо) і суттєвими наслідками щодо інтересів великих груп населення.

Деструктивний учасник конфлікту – психологічний тип суб'єкта протиборства, який схильний до нав'язування і посилення боротьби аж до повного придушення або фізичного знищення супротивника.

«Джентльменська угода» – прийнята в міжнародній практиці назва договору, укладеного в усній формі, яка не позбавляє від юридичних обов'язків, що накладаються на його учасників.

Динаміка конфлікту – процес розвитку конфлікту у часі під впливом певних чинників і умов, що включає такі фази: приховану (латентну), відкриту демонстраційну взаємодію, агресію, фазу завершення, після яких настає постконфліктна ситуація.

Дисгармонія особистісна – відхилення, що супроводжує кризові ситуації особистості, які виникають на певних етапах її життя, з досить вираженою визначеністю.

Дискримінація – умисне обмеження або позбавлення прав певних фізичних та юридичних осіб; відбувається шляхом прийняття і застосування відповідних неправових законів (або приховано).

Дискусія – творче, наукове (інколи гостре) обговорення певної проблеми в науковій аудиторії, на зборах, у пресі, у бесіді; суперечка.

Дисфункція – розлад системи та її нездатність виконувати свої функції.

Диференціація соціальна – різке поглиблення суттєвих відмінностей між членами суспільства за різними критеріями; відокремлення, роз'єднання, відчуження людей один від одного.

Дихотомія – поділ цілого на дві частини; болючий процес у суспільстві, що переживає соціальний розкол.

Діагностика конфлікту – аналітична діяльність з визначення сутності, особливостей і різновиду конфлікту на основі його наукового аналізу.

Діатриба – різкий усний або письмовий виступ (заява), що містить нападки особистого характеру на адресу опонентів.

Дуалістичний – двоїтий, роздвоєний.

Еволюція конфлікту – поступовий, безперервний розвиток

конфлікту від простих до більш складних його форм.

Егоїзм – принцип життєвої орієнтації і моральна риса людини, пов'язана з перевагою власних потреб та інтересів над інтересами інших суб'єктів; він прямо протилежний альтруїзму.

Егоцентризм – нездатність чи небажання індивіда через зосередженість на власних інтересах змінити свою позицію щодо інших суб'єктів та їхніх потреб, які суперечать його досвіду; вищий ступінь егоїзму.

Екзистенційний конфлікт – розкриває суб'єктивні основи буття людини у конфлікті із собою; це переживання характеризується також конфліктом зі світом, виявляється через страхи, стурбованість, переживання суперечностей.

Екологічний конфлікт – зіткнення сторін на ґрунті протиріч екологічних інтересів, тобто об'єктивно існуючих суспільних потреб у чистому, здоровому та безпечному навколишньому природному середовищі, що забезпечує нормальний біологічний ритм життя людини.

Експансія – активне проникнення у певну сферу, поширення економічного, політичного, духовно-культурного панування, що здійснюється різними шляхами: вивозом капіталу, наданням кабальних позичок, захопленням ринків збуту, завоюванням інших країн, силовим нав'язуванням чужої культури тощо.

Експропріація – примусове, безоплатне чи оплатне відчуження майна державою (її види: реквізиція та конфіскація).

Екстремальна ситуація – інтегративна характеристика обстановки, яка радикально чи раптово змінилася, і пов'язаних із цим особливо загрозливих факторів і ризиків для життєдіяльності людей.

Екстремізм – прихильність до крайніх поглядів і засобів досягнення цілей в ідеології та політиці. Має різні види: політичний, економічний, національний, релігійний, міжнародний тощо.

Ембарго – відносно повна заборона зовнішньоекономічних зв'язків, які застосовують стосовно певної країни; заборона експорту чи імпорту товарів та валюти як у мирний, так і воєнний час.

Емпатія – здатність особистості до розуміння емоційного стану та переживань іншої людини; є протилежністю конфліктності особи.

Епатаж – скандальний, епатуючий спосіб поведінки людини, що є соціальним викликом і породжує загальне здивування.

Ескалація конфлікту – стрімкий розвиток конфлікту, коли гострота боротьби і руйнівні впливи опонентів один на одного стають сильнішими та більш інтенсивними, ніж попередні, тому конфлікт розростається.

Етнічна маргіальність – відносно стійке явище, що виникає в ситуації конфліктної взаємодії різних етносоціальних груп як результат певних зрушень у їхніх нормативно-ціннісних системах.

Етнічна толерантність – терпимість, відсутність негативного ставлення до іншої етнокультури, наявність її позитивного «образу» при збереженні позитивного сприйняття власної культури.

Етнодиференційні процеси – процеси етнічного поділу, серед яких: *етнічна парціація* – поділ єдиного етносу на декілька частин; *етнічна сепарація* – відокремлення від певного народу його невеликої частини, яка з часом перетворюється у самостійний етнос; *етнічна дисперсизація* – відокремлення від первинної нації окремих невеликих етнічних груп, які добровільно або вимушено мігрують до іншого географічного або культурного простору.

Єдиноборство – суперництво двох осіб з дотриманням правил.

Життєва криза – тривалий, глибинний конфлікт особистості з приводу життя у цілому, його смислу і цілей; період, коли змінюються детермінації процесів розвитку, життєві орієнтири і напрям життєвого шляху.

Жорстокість – різко негативна властивість характеру особистості, що виявляється у схильності заподіяти іншій особі (групі осіб), а також тваринам фізичних або моральних страждань.

Забобони – помилкові погляди; ірраціональні елементи суспільної чи індивідуальної свідомості, часто пов'язані з марновірством чи релігією.

Завершення конфлікту – кінцевий етап у динаміці конфлікту, що полягає в припиненні, закінченні протистояння з тих або інших причин. Може протікати у таких формах: розв'язання, врегулювання, загасання чи усунення конфлікту.

Запобігання конфлікту – діяльність (втручання) у передконфліктну ситуацію, що полягає у спробі впливу на ключові елементи конфлікту до початку виникнення відкритого протистояння.

Збиток майновий – вартісний (грошовий) еквівалент майнової шкоди, завданої протиправними діями одного суб'єкта права іншому.

Згода – спільність цілей, переконань, точок зору щодо ситуації, певних подій або позицій між людьми. Виражається в солідарності, злагоді та колективній діяльності.

Зіткнення – сутичка, бійка; спір, суперечка, свара, що виникає через розбіжності; ворожнечі стосунки у конфлікті.

Злісна непокора – несумлінне небажання або принципова відмова підкорятись кому-небудь, слухатись когось.

Зловживання правом – перевищення межі дозволеного правовим приписом, здійснення своїх повноважень з незаконною метою і в незаконний спосіб, порушуючи при цьому права та законні інтереси держави й інших осіб.

«Зона конфлікту» – сфера концентрації несумісних інтересів, потреб, цінностей, поглядів, які відстоюють у конфлікті його учасники.

Ієрархія – вертикальна диференціація соціальних статусів, рівнів від нижчого до вищого.

Імморалізм – демонстративно-войовнича зневага моральних норм.

Імпічмент президента – правовий інститут, особлива процедура обвинувачення та притягнення до відповідальності глави держави в країнах із республіканською формою правління.

Інкримінувати – висувати обвинувачення, ставити за провину.

Інтервенція – насильницьке втручання (дипломатичне, економічне, збройне) однієї чи декількох держав у внутрішні справи іншої країни, що спрямоване проти її територіальної цілісності або політичної незалежності.

Інтерес – реальна причина і мотивація усвідомлених соціальних (у т.ч. конфліктних) дій певних груп та індивідів.

Інтрига політична – приховані, підступні, зловмисні дії, до яких удаються суб'єкти політичної системи для досягнення певної мети.

Інфляція – переповнення каналів фінансового обігу масою надлишкових паперових грошей, що викликає їх знецінювання,

зростання цін на предмети першої потреби, зниження валютного курсу, падіння реальної заробітної плати.

Інцидент – випадок, неприємна подія, ризикована пригода; непорозуміння.

Ірраціональне – недоступне усвідомленню розумом; дії або думки, що не вписуються у поняття логіки, які складно раціонально пояснити.

Істерія – функціональний нервово-психічний розлад, що характеризується підвищеною демонстративною, емоційною збудженістю і хворобливою надчутливістю; гарячкова діяльність у якомусь напрямі.

«Кабальна угода» – договір у цивільному праві, який громадянин змушений укласти на вкрай не вигідних для нього умовах через обман, погрози або збіг тяжких обставин під впливом волевиявлення іншої сторони.

Казус – некараний випадок; випадкова подія, через яку завдано певної шкоди особі.

«Казус беллі» – формальний привід для війни, що є далеким від справжніх причин.

Катарсис – емоційне полегшення; містичне «очищення душі» від бруду тілесності й чуттєвості, яке порівнюється з естетичним задоволенням; пов'язане зі створенням ілюзій; вивільнення від стресу, що став причиною невротичного конфлікту.

Клан – група кровних родичів на чолі з ватажком, яка проживає компактно. Йому властиві такі ознаки: замкненість, ізолюваність від соціуму; релігійність, спільність обрядів; пов'язаність господарськими стосунками і власністю; особлива кланова етика, суворя система контролю за поведінкою членів клану; інколи має злочинний, мафіозний характер діяльності.

Когнітивний конфлікт – вид міжособистісного конфлікту, зумовлений різними складнощами його учасників: диференційованість знань і розумових операцій, ієрархічність структури, неадекватна операціоналізація; патологія мислення одного з учасників (порушення операційної сторони, динаміки та рефлексії, резонерство, аутичність мислення, низька розумова працездатність) при розв'язанні проблем чи спілкуванні.

Колективні трудові спори – не врегульовані розбіжності між робітниками і роботодавцями щодо: нових соціально-

економічних умов праці та виробничого побуту; укладання чи зміни колективного договору; виконання колективної угоди або її окремих положень; невиконання вимог законодавства про працю.

Колізія юридична – розходження або суперечності між окремими нормативно-правовими актами, що регулюють однакові чи суміжні суспільні відносини, а також розбіжності, що виникають у процесі правозастосування або здійснення компетентними органами своїх повноважень.

Комерційний ризик – ймовірні негативні майнові наслідки підприємницької діяльності, що виникають у процесі реалізації товарів і послуг та не зумовлені будь-якими прорахунками підприємця-комерсанта.

Компенсація (юридична) – правовий спосіб захисту матеріальних і нематеріальних благ фізичних та юридичних осіб; полягає у відшкодуванні шкоди (матеріальної і нематеріальної).

Комплекс неповноцінності – психопатологічний синдром, упевненість людини у власній неповноцінності як особистості; протиріччя між особистістю та значущими сторонами дійсності, що призводить до невротичних відхилень та невротичного конфлікту.

Компроміс – стратегія поведінки в конфлікті, яка передбачає взаємні поступки; форма угоди конфліктуючих сторін на основі взаємних поступок.

Конкуренція – активне змагання на певному полі діяльності між суб'єктами, зацікавленими в одній і тій самій меті; спосіб суперництва, що легко переходить у конфлікт при несприятливому збігу обставин.

Консенсуальна угода – для її досягнення достатньо згоди сторін на її укладання і здійснення.

Консенсус – стан узгодженості позицій суб'єктів зі спірних питань; метод прийняття рішень за допомогою обговорень (без голосувань), співробітництва, досягнення принципової єдності думок.

Конституційне правопорушення – дії, що виражаються у порушенні суб'єктом конституційних приписів або у неналежному виконанні ним конституційних обов'язків, за які настає конституційна відповідальність.

Контркультура – комплекс орієнтацій і духовних цінностей, поведінкових стереотипів, соціально-культурних установок, які є опозиційними до пануючої культури.

Контроверза – зіткнення протилежних позицій у спорі, дискусії.

Контроль соціальний – спосіб та механізм саморегулювання суспільної життєдіяльності, який через прийняті в соціумі норми та цінності забезпечує впорядковане функціонування всіх його компонентів.

Конфлікт – гостре зіткнення суб'єктів соціальної взаємодії через протилежно спрямовані цілі, інтереси, позиції або погляди опонентів на підставі їх несумісності.

Конфлікт адміністративний – протиборство суб'єктів «вертикальних», організаційно-управлінських відносин з приводу цілей, засобів і методів (у т.ч., правових) реалізації даної діяльності, а також використання її результатів і наслідків.

Конфлікт в організації – зіткнення, що виникає в організації у процесі взаємодії людей при вирішенні питань виробничого чи особистого характеру.

Конфлікт воєнний – конфлікт, де розв'язання гострих протиріч між силами протиборства пов'язане із двостороннім застосуванням зброї; є формою бескомпромісних взаємовідносин двох або кількох сторін через суперечливі питання антагоністичного характеру.

Конфлікт латентний – прихований конфлікт; як правило, виникає, коли об'єктивна конфліктна ситуація дозріла, але знедолені особи чи соціальні групи не мають інституціональних можливостей і засобів, щоб виявити своє невдоволення.

Конфлікт міжнаціональний – зіткнення за участю етнічних груп із протилежними цілями; виникає як прояв усвідомленої етнокультурної або етнополітичної дискримінації з боку іншої національної спільноти.

Конфлікт міжособистісний – зіткнення індивідів-суперників, коли їх взаємне негативне сприйняття викликане несумісністю цілей, поглядів, інтересів чи потреб.

Конфлікт моральний – суперечка, що виникає на основі моральних протиріч у свідомості індивідів чи груп і полягає у зіткненні сторін щодо ціннісних орієнтацій та оцінок, які мають етичний компонент.

Конфлікт релігійний – зіткнення між носіями релігійних цінностей (окремих віруючих або конфесій), що зумовлене

відмінностями їхніх уявлень і ставленням до Бога, різним становищем та участю в релігійному житті.

Конфлікт «рольовий» – виявляється у переживаннях особи, пов'язаних із неможливістю одночасної реалізації кількох «ролей» (міжрольовий конфлікт), та у незадоволенні виконуваною роллю (внутрішньо-рольовий конфлікт).

Конфлікт соціальний – зіткнення інтересів різних соціальних спільнот, яке характеризується протиборством громадських сил через проблему, що є ядром конфлікту, та усвідомленням конфліктуючими групами несумісності їх інтересів і цілей діяльності.

Конфлікт правовий – суперечка суб'єктів права з приводу застосування, порушення або розуміння і тлумачення правових норм.

Конфлікт юридичний – зіткнення, пов'язане з правовими відносинами сторін (їх юридично значущими діями або станом); воно тягне за собою юридичні наслідки, починається і закінчується з використанням юридичних засобів і процедур.

Конфліктна поведінка – чергування взаємних реакцій (дій), спрямованих на реалізацію інтересів кожної зі сторін конфлікту та обмеження інтересів опонента.

Конфліктна свідомість – специфічний стан суспільної чи особистісної свідомості, що полягає у розумінні протидіючими суб'єктами протилежності й несумісності цілей, інтересів, ідеалів, цінностей та сприяє їх перетворенню на мотивацію конфліктної боротьби.

Конфліктна ситуація – один з основних структурних елементів конфлікту; ситуація прихованого або відкритого протиборства його учасників, які мають власні цілі, мотиви та засоби вирішення проблеми спору.

Конфліктогенність – риса характеру, властивість психіки та дій, поведінки особистості або групи, що сприяють виникненню й ескалації конфліктів.

Конфліктологія – наука про сутність і форми, структуру, детермінанти, динаміку та шляхи розв'язання конфліктів.

Конформізм – пасивна позиція; пристосовницьке, безапеляційне прийняття стандартів, визнання чинних порядків, норм і правил поведінки під тиском зовнішніх умов та обставин усупереч власним переконанням.

Конфронтація – прихована або відкрита боротьба сторін (класів, еліт, груп, маргіналів), що мають взаємовиключні інтереси й абсолютно несумісні цілі.

Криза – крутий злам, важкий стан соціально-політичного процесу, інституту або суспільства в цілому; різке загострення конфлікту, після якого може настати якісна зміна ситуації (напр., «глухий кут» або підйом).

Лінчувати (за судом Лінча) – здійснити самосуд; жорстоко розправитися із винним без слідства і правосуддя.

Лобіювання – дії організованих «груп тиску» впливати на прийняття, відхилення або зміну законів у парламенті, на рішення уряду й інших адміністративних органів, спираючись на підтримку частини депутатів, заінтересованих груп, політичних партій і ЗМІ.

Лояльність – доброзичливе ставлення; вірність і дотримання законів та вимог органів влади, що відображає правомірність дій суб'єктів.

Люмпени – загальне визначення декласованих верств населення, що через зuboжіння опинилися поза межами активного соціального життя.

Максималізм – надмірність, крайність у будь-яких вимогах, поглядах.

Маневрування у конфлікті – особливий метод, який правлячі кола можуть застосовувати для стабілізації суспільного життя і запобігання соціальним і політичним конфліктам.

Маргінальний статус – позначає осіб і групи, які перебувають за межами властивих даному соціуму структур чи домінуючих соціокультурних норм, як результат їхнього конфлікту із суспільним ладом.

Масові заворушення – кризові події, що супроводжуються насильством, погромами, примусовим виселенням громадян, знищенням майна, захопленням будівель, опором представникам влади, навіть із застосуванням зброї.

Медіатор – посередник; кваліфікована особа чи орган держави, що виступає посередником у міжособистісному конфлікті чи міжнародному спорі.

Меморандум – дипломатичний документ, який детально викладає суть питань, які є предметом дипломатичного листування. Зазвичай додається до ноти або вручається особисто представнику

іншої країни.

Мирова угода – домовленість сторін про припинення судового спору на основі взаємних поступок опонентів; контроль за її законністю належить суду.

Міжнародний тероризм – злочинне явище в світовій політиці, пов'язане з поширенням насильства у формі терористичних актів, що ставлять під загрозу нормальні відносини між народами і державами.

Мітинг – масове зібрання громадян для обговорення політичних та інших соціальних питань сучасного життя, часто на підтримку певних вимог, для вираження солідарності або протесту.

Моделі конфліктів – у типологізації конфліктів виділяють моделі: «ділова суперечка», «формалізація відносин», «психологічний антагонізм».

Монополія – виключне право з виробництва, торгівлі, промислу тощо, яке належить одній особі, певній групі осіб або державі; виключне право на будь-що для одержування максимального прибутку.

Мотив у конфлікті – спонукання до вступу суб'єкта у конфлікт, пов'язане із задоволенням потреб учасника.

Надзвичайний стан – особливий правовий режим діяльності державних органів, місцевого самоврядування, підприємств і установ, який тимчасово допускає встановлення законом обмеження конституційних прав і свобод громадян та юридичних осіб і покладає на них додаткові обов'язки.

Напруженість соціальна – специфічна ситуація суспільної реальності, що створює докризову атмосферу і передуює соціальним конфліктам.

Насильство – застосування державою, класом, групою, особою різних форм примусу щодо інших людей з метою набуття або збереження економічного чи політичного панування, завоювання тих або інших привілеїв.

Наслідки конфлікту – поняття, що корелює з проблемою «ціни конфлікту»; використовується для визначення результатів конфліктної взаємодії суб'єктів.

Неврози – функціональні розлади, граничні психічні захворювання (неврастенія, істерія, психастенія), що є результатом тривалого впливу психотравмуючих факторів, емоційного і

розумового перенапруження.

Незадоволеність – соціопсихічний стан людини, при якому вона невдоволена тим, що не здійснились її прагнення, бажання і потреби.

Ненависть – сильна негативна емоція, що позначає взаємну ворожнечу між людьми; це почуття відризи і бажання зла, протидії ненависній особі.

Неофіційне посередництво – надлен статусом і функціями посередника певні неурядові організації й структури, академічні кола, високошановні приватні особи – колишні державні та військові керівники тощо.

Несумлінна конкуренція – дії господарюючих суб'єктів, що вчиняються з метою отримання переваг у підприємницькій діяльності, які суперечать чинному законодавству, вимогам порядності, розумності та справедливості, можуть спричинити (або спричинили) збитки іншим господарюючим суб'єктам.

Нормативізація конфлікту – перенесення конфлікту в сферу дії соціальних норм, зокрема правових, з метою більш ефективного його врегулювання.

Нуліфікація – право не визнавати для себе чинними акти вищих органів влади. Наприклад, у конфедерації держави-члени приймають рішення щодо дії на їхній території загальних рішень органів конфедерації, але водночас можуть не визнати їх обов'язковості.

Об'єкт конфлікту – конкретна цінність (матеріальний ресурс, влада, духовна ідея, норма) до володіння якою прагнуть опоненти, через яку виникла суперечка і конфлікт.

Образа – приниження волі, честі та гідності іншої особи, виражена у непристойній формі.

Обскурантизм (від лат. *obscurantis* – той, що затемнює) – ворожа позиція щодо просвіти й науки, захист реакційних ідей, відсталості, мракобісся.

Опозиція – протидія; протиставлення своїх поглядів та політики іншим позиціям; форма протистояння і протидії певної політичної партії чи «групи інтересів» офіційному курсові влади.

Офіційне посередництво – посередництво, в якому в ролі уповноваженого посередника виступають держави, їх органи або міжурядові організації.

Охлократія – влада натовпу; стихія бунтів, погромів, вуличних безладів, коли апелюють до популістських настроїв у найпримітивніших варіантах.

Паліатив – половинчастий захід, напівзахід.

Паритет – принцип рівності, рівноправності, рівного представництва сторін, зіставних потенціалів сторін конфлікту.

Партнерство – одна з найважливіших тактик дії сторін під час спроби врегулювання конфлікту.

Пасіонарність – у широкому значенні: кількісна характеристика, якою визначається здатність індивіда (чи групи) до надзусилля, наднапруги; у вузькому: проявляється як надмірна підприємливість, готовність нести жертви заради ідеалу, бажання і можливість змінювати світ, зокрема свій ландшафт.

Патерналізм – політика деяких розвинутих країн, що проводиться під виглядом «опікунської допомоги» країнам, що розвиваються.

Пауперизація – процес масового зубожіння народних мас.

Переговори – найважливіший спосіб (метод) розв'язання конфліктів, який полягає в тому, що кожна зі сторін, висуваючи власний набір вимог, схильна до певних поступок; форма ділового спілкування суб'єктів для обміну думками, пропозиціями з питань взаємного інтересу.

Петиція – форма колективного звернення громадян до компетентного органу державної влади з пропозицією розглянути відповідне питання чи прийняти рішення.

«Пірова перемога» – перемога сторони конфлікту, плоди якої не виправдовують понесених витрат і жертв.

Плагіат – привласнення авторства на чужу працю чи твір у науці, літературі, мистецтві або чуже відкриття; використання у творчій чи науковій праці фрагментів чужого матеріалу без посилань на автора.

Покарання – у широкому сенсі: несприятливі наслідки для особи, яка здійснила вчинок, що засуджується.

Попередження конфлікту – організація взаємодії та співіснування людей, що виключає (мінімізує) можливість виникнення конфліктів між ними.

Посередник – третя сторона в конфлікті, яка покликана

забезпечити конструктивне обговорення і розв'язання конфлікту, але не уповноважена приймати кінцеві рішення.

Посередництво у конфлікті – одна з форм розв'язання спору за допомогою «третьої сторони» (посередника); регламентована допомога нейтральної особи конфліктантам з метою врегулювання конфлікту шляхом переговорів.

Потерпілий – особа, якій нанесена моральна, фізична або майнова шкода.

Правовий нігілізм – зневажливе, негативне ставлення до Конституції, закону, правопорядку, права у цілому; проявляється в юридичній неосвіченості, відсталості, правовому цинізмі й байдужості певних груп населення.

Правопорушення – суспільно небезпечне, винне діяння дієздатного суб'єкта, яке не відповідає вимогам правових норм і тягне за собою юридичну відповідальність.

Правопорядок – стан упорядкованості, урегульованості, організованості суспільних відносин, який утворюється і функціонує завдяки фактичній реалізації правових норм відповідно до закону.

Прагматизм – соціальна установка, орієнтована на одержання практично корисних результатів; життєві погляди, які відрізняє виражений практицизм.

Презумпція – вірогідне припущення; визнання певного факту юридично достовірним доти, поки не буде доведено зворотнє.

Прелімінарії – тимчасове рішення; формальні, попередні угоди між конфліктуючими суб'єктами, які пізніше можна змінити на інші, постійні.

Пресинг – спосіб взаємовідносин, за якого одна сторіна конфлікту здійснює активні (агресивні) дії, що обмежують діяльність (поведінку) іншої сторони.

Примирення – кінцевий спосіб розв'язання суперечки, сутність якого полягає в досягненні конфліктуючими сторонами взаємовигідних умов.

Пристосування – приведення суб'єктом своїх дій у відповідність до вимог зовнішнього впливу; узгоджувальна стратегія поведінки в конфлікті.

Причини конфлікту – сукупність чинників і обставин (об'єктивних і суб'єктивних), наявність та дія яких веде до виникнення конфліктів.

Проблемна ситуація – співвідношення умов, за яких розгортається діяльність індивіда чи групи, що містить протиріччя і не має однозначного вирішення.

Прогнозування конфлікту – спеціальні наукові дослідження з перспектив виникнення, розвитку та припинення конфліктів.

Протест – рішуче заперечення чогось; заява про незгоду із певними фактами; офіційне подання до відповідних органів проти управлінського рішення.

Психопатія – патологія характеру, за якої у суб'єкта спостерігаються незворотні властивості, що перешкоджають його адаптації до соціального середовища.

Радикалізм – прагнення до рішучих чи насильницьких дій у політиці.

Реактивні стани – тимчасові психічні розлади, що викликані тяжкими душевними потрясіннями та переживаннями.

Регрес – суспільний рух назад, зміни до гіршого.

Резолюція недовіри – одна з форм контролю парламенту за діяльністю уряду.

Репресалії – правомірні примусові дії держави, спрямовані на поновлення своїх прав, порушених іншою країною, шляхом дій, не пов'язаних із застосуванням сили.

Реституція – юридичне відновлення у колишньому правовому, майновому становищі; в міжнародному праві – повернення однією державою іншій майна, незаконно захопленого у останньої під час війни.

Рефлексія конфлікту – здатність людини усвідомити сенс власних думок та інтересів у конфлікті, тобто займати аналітичну «рефлексивну позицію».

Розбій – напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу.

Розв'язання конфлікту – одна з форм завершення конфлікту; сукупність позитивних дій і рішень самих учасників, що передбачає взаємоприйнятне вирішення проблеми і припиняє протиборство суперників мирними або примусовими засобами.

Ротація – принцип конституційного права та ефективного

державного управління з часткового (поетапного) оновлення складу представницьких та інших органів влади.

Саботаж – шкідництво, навмисне невиконання визначених зобов'язань з метою ослаблення держави; тактика в конфлікті, коли одна зі сторін чинить протидію з метою заподіяння шкоди супротивнику (дезінформація, навмисне пошкодження засобів праці, обмежений чи випуск бракованої продукції).

Самоправство – злочинні дії проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

Самосуд – спосіб вирішення конфлікту у Середньовіччі, пов'язаний з «кулачним правом», тобто «правом сильного»; нині він розуміється як самочинна розправа над будь-ким без відома влади та суду.

Санкція – захід державно-правового примусу щодо виконання норм закону; державно-правова реакція на факт скоєння правопорушення, юридична оцінка неправомірної поведінки.

Сегрегація – різновид расової дискримінації; конфліктогенна політика обмеження у правах за мотивами расової або національної належності.

Секвестр – заборона чи обмеження права користування будь-яким майном за розпорядженням відповідних державних органів.

Соціальна взаємодія – процес, у якому люди чинять взаємні впливи і комунікують. Конфлікт є одним із основних видів соціальної взаємодії.

Соціальна катастрофа – радикальні зміни суспільства, що виникають як раптова відповідь (криза) соціальної системи на деградацію зовнішніх умов.

Співробітництво – стратегія поведінки суб'єктів у ситуації конфлікту, яка зорієнтована на спільний пошук рішень, що задовольнили б інтереси всіх сторін.

Страйк – надзвичайна форма прояву трудового конфлікту, що виявляється в організованому колективному припиненні праці на підприємстві на певний строк з метою соціального самозахисту трудового колективу, професійних груп тощо.

Стрес – відбиває численне коло станів напруги людини, які виникають у відповідь на різноманітні екстремальні діяння (впливи,

тиск, стресори).

Суб'єкти конфлікту – різноспрямовані соціальні сили (спільноти, групи, індивіди), що намагаються реалізувати свої цілі, потреби, інтереси та прагнення в умовах суперечностей, конфронтації, боротьби.

Суд третейський – суд, що обирається самими сторонами конфлікту для вирішення спору між ними; створюється у складі трьох суддів: кожна сторона призначає одного суддю, а потім два визначених судді призначають третього.

Суїцид – індивідуальне або групове самогубство, свідомо вчинене окремою людиною (інколи групою) з різних причин, навмисно або імпульсивно, у стані афекту.

Суперечка, спір – словесне (інтелектуальне) змагання, в якому кожна зі сторін обстоює свою думку і правоту.

Суперечність (соціальна) – розбіжність інтересів людей, соціальних груп, що має діалектичний характер. Періоди розвитку суперечності: виникнення, розгортання, кульмінація і розв'язання.

Суперництво – стратегія поведінки учасників конфлікту, що полягає в орієнтації на власні потреби, у нав'язуванні іншій стороні кращого для себе рішення, відкритій боротьбі за реалізацію своїх інтересів.

Табу – у первісних народів за прадавніх часів абсолютна заборона певних дій та слів, порушення якої загрожує суворими покараннями духів чи богів.

Тактика дій у конфлікті – сукупність засобів і прийомів впливу на іншу сторону конфлікту, завдяки яким реалізується стратегія поведінки учасника для досягнення його цілей.

Терор – форма насилля, що характеризується особливою жорстокістю, насильством, залякуванням, приниженням дійсного або вигаданого супротивника.

Толерантність – моральна якість особистості, що виявляється у повазі чи терпимості до інтересів, думок, почуттів, цінностей, способу життя інших людей.

Узурпація – протизаконне присвоєння собі чужих прав чи можливостей.

Умова – вимога чи пропозиція, що висувається однією зі сторін конфлікту, які домовляються при укладанні угоди, договору.

Управління конфліктом – цілеспрямований вплив на конфліктну взаємодію, що має забезпечити конструктивне розв'язання протиріччя, яке загострилось у конфлікті.

Фази конфлікту – елементи динаміки конфлікту; вирізняють латентну, демонстраційну, агресивну та фазу затухання конфлікту.

Фанатизм – безрозсудна, нерозважлива, до крайнього ступеня одержимість певними ідеями, віруваннями, думками, що поєднана з нетерпимістю до будь-яких інших ідей, поглядів.

Фарисейство – показне благочестя, ханжество, лицемірство.

Фіаско – поразка; результат повної невдачі.

Фобії – нав'язливі, неадекватні переживання страхів конкретного змісту, які охоплюють суб'єкта у т.зв. фобічних обставині; супроводжуються невротами і вегетативними дисфункціями (серцебиття, пітливість).

Форс-мажор – надзвичайні та невідворотні обставини, які неможливо передбачити чи запобігти; їх виникнення є умовою невиконання договору.

Фронда – у Франції XVII ст. опозиція частини дворянства абсолютизму; нині – це опозиція, що керується мотивами власного невдоволення.

Фрустрація – психічний стан людини, який виявляється в емоційних переживаннях і поведінці; викликається труднощами і перепонами, які є об'єктивно нездоланими або суб'єктивно сприймаються такими.

Халатність – службова недбалість, ігнорування або неналежне виконання особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них.

Хуліганство – грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до права і суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом.

Цензура – жорсткий контроль офіційної влади за розповсюдженням і змістом друкованої продукції, контентом радіо- і телепередач, театральних постанов, інколи – приватної переписки (перлюстрація) з метою не допустити чи обмежити поширення відомостей і матеріалів, які визнаються шкідливими або небажаними.

Церебрастичний синдром – поширене порушення

поведінки і психічного здоров'я людини, яке неминуче пов'язано із внутрішніми і зовнішніми конфліктами особистості: роздратованість, нерівна інтелектуальна продуктивність тощо.

Цинізм – відверто зневажливе, зухвале ставлення до загальноприйнятих норм моралі, до того, що користується загальним визнанням і повагою.

Ціннісні орієнтації – світоглядні ідеали, норми, цінності, свободи, предмети та явища навколишнього середовища, які людина оцінює як об'єкт захисту в конфлікті (з позицій їх необхідності чи духовної вартості).

«Човночна» дипломатія – спосіб діяльності посередника з налагодження каналу зв'язків і заходів комунікації між опонентами; полягає в організації посередником зустрічей послідовно із кожною з ворогуючих сторін.

Шаленість – психічний стан особи, що втратила самовладання у конфлікті; характеризується надмірним збудженням, несамовитістю, нестямністю.

Шантаж – злочинні дії, що полягають у загрозі розголошення приватних, таємних (або інтимних), суто латентних відомостей чи фактів на адресу конкретної особи з корисливою метою домогтися певної вигоди.

Шкода (збиток) – несприятливі для кредитора майнові, фінансові наслідки, які виникли в результаті правопорушення, що допустив боржник.

Шовінізм – реакційна політична ідеологія і практика, спрямована на розпалювання національної ворожнечі та ненависті між людьми різних національностей, на підкорення й поневолення інших народів.

Юридична відповідальність – вид соціальної відповідальності, пов'язаної із застосуванням державного примусу; особливі правові відносини між державою (її спеціальними органами) та правопорушником, які виникають унаслідок скоєння ним делікту та полягають в юридичному обов'язку застосувати до правопорушника санкції, передбачені правовими нормами.

Юридичний факт – життєва обставина, з якою норма права пов'язує виникнення, зміну або припинення правовідносин.

Юродство – божевілля, несамовитість; безглуздий вчинок, неприродна поведінка.

Я-концепція – цілісний, хоч і не позбавлений внутрішніх суперечностей образ власного «Я», що виступає як установка щодо самого себе, на базі якої індивід будує свої стосунки з іншими людьми.

10. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамов В., Ганяк В. Міжінституціональні конфлікти в суспільно-релігійній сфері України: ретроспектива та сучасність (на прикладі православ'я). *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 1. С. 203–211.
2. Аніщенко М. А., Алексєєв О. Г., Гамбург Л. С. Конфлікт інтересів у антикорупційному законодавстві України: засіб запобігання корупції чи правовий абсурд? *Публічне право*. 2018. № 4. С. 62–70.
3. Антипенко В. Ф., Антипенко А. В. Конфликтология в международном антитеррористическом правотворчестве: монография. Одесса: Феникс, 2014. 395 с.
4. Арзуманян К. К. Теоретичний аналіз причин та управління професійними конфліктами. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2014. Вип. 15. С. 3–10.
5. Балух В. Міжконфесійні конфлікти: причини, типологія і шляхи подолання. *Релігія та Соціум: міжнар. часоп.* Чернівець. нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича. 2016. № 3–4(23–24). С. 122–130.
6. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права: монографія. Харків: Право, 2008. 220 с.
7. Батанов О. В. Конституційно-правові проблеми конфліктності між громадянським суспільством та державою в Україні. *Часопис Київського ун-ту права*. 2015. № 4. С. 57–61.
8. Беляков К. І. Правоохорона інформаційної сфери: інформаційно-правовий конфлікт. *Наука і правоохорона*. 2013. № 1. С. 42–48.
9. Березін Є. Момент виникнення колективного трудового спору (конфлікту) як юридичний факт. *Бюлетень Національної служби посередництва і примирення*. 2014. № 5/6. С. 4–8.

10. Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. Київ: ДП Видавничий дім «Персонал», 2012. 366 с.
11. Бобровник С. В. Компроміс і конфлікт у праві: антрополого-комунікативний підхід до аналізу: монографія. Київ: Юридична думка, 2011. 384 с
12. Бобровник С. Правовий конфлікт: поняття, ознаки, природа та різновиди. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. №1(64). С. 26–33.
13. Божко Ю. Конфлікт у сфері податкових правовідносин як передумова виникнення податкового спору. *Юридична Україна*. 2012. № 1. С. 25–29.
14. Бонтлаб В. Нормативно-правове забезпечення вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): науково-теоретичний аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 50–55.
15. Бурлай Є. В. Конфлікт і право. *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 1. С. 215–233.
16. Бурлай Є. В. Конфлікт і закон. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 320–335.
17. Бурлай Є. В. Методологічне значення категорії «конфлікт» і проблема праворозуміння (до основ конфліктологічної теорії права). *Право України*. 2014. № 6. С. 149–157.
18. Власова Г. П. Розв'язання конфліктів у кримінальному процесі. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2011. № 3(54). С. 232–237.
19. Воднік В. Д. Конфлікти в трудовому колективі: причини, шляхи попередження та розв'язання. *Бюлетень Національної служби посередництва і примирення*. 2005. № 11. С. 50–54.
20. Волкотруб С. Г. Процесуальні передумови застосування альтернативних способів вирішення кримінально-правових конфліктів. Хмельницький ун-т управління та права. *Університетські наукові записки*:

21. Гасанова А. К. Способи вирішення правових конфліктів у діяльності органів виконавчої влади: деякі питання систематизації. *Право і безпека*. 2011. № 1. С. 65–68.

22. Герасіна Л. М. Модернізація глобального світопорядку під впливом різноманіття міжнародних конфліктів. *Актуальні проблеми сучасного міжнар. права. І Харківські міжнародно-правові читання: зб. наук. статей*. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. С. 114–119.

23. Герасіна Л. М. Політичні детермінанти та специфіка державно-правових конфліктів в Україні. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Політологія*. 2019. № 2 (41). С. 8–19.

24. Герасіна Л. М. Наративи міжнародної конфліктності – глобальна турбулентність або деструкції світової системи? *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Політологія*. 2020. № 2 (45). С. 8–24.

25. Герасіна Л. М. Практики і методи консенсуалізму в політиці та конфліктній медіації. *Modern science: problems and innovations: The 2nd International scientific and practical conference*. Stockholm, Sweden: SSPG Publish, 2020. Pp. 682–688. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/05/MODERN-SCIENCE-PROBLEMS-AND-INNOVATIONS-3-5.05.20.pdf> (дата звернення: 11.02.2021).

26. Герасіна Л. М., Панов М. І. Проблеми правової конфліктології: феноменологічний, гносеологічний та праксеологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2004. 112 с.

27. Герасіна Л. М., Погрібна В. Л. Превенція соціальної конфліктності: структурні, операційні та соціально-психологічні технології. *Scientific achievements of modern society: Abstracts of the 9th International scientific and practical*

conference. Liverpool, United Kingdom: Cognum Publishing House., 2020. Pp. 430–440. URL <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/05/SCIENTIFIC-ACHIEVEMENTS-OF-MODERN-SOCIETY-28-30.04.2020.pdf> (дата звернення: 11.02.2021).

28. Герасіна Л. М., Требін М. П. Деструктивні мегатенденції сучасності: глобальний конфлікт, глобалізація злочинності, міжнародний тероризм. *Український соціум*. 2008. № 4 (27). С. 140–149.

29. Гірник А. М. Основи конфліктології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 222 с.

30. Гнатовский М. М. Кваліфікація міжнародних збройних конфліктів у практиці міжнародних судових установ. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 65. С. 139–146.

31. Голяшкіна О. А. Нормативно-правове забезпечення подолання конфлікту інтересів у публічному управлінні: загальна характеристика. *Право та державне управління*. 2018. №1 (30). Т. 2. С. 62–67.

32. Гондза В. В., Омельченко О. С. Примирна комісія як оптимальний засіб для врегулювання колективного трудового спору (конфлікту). *Бюлетень Національної служби посередництва і примирення*. 2014. № 11/12. С. 4–18.

33. Грачова В. В. Підвищення ефективності міжнародно-правового регулювання глобальної антитерористичної боротьби на основі конфліктологічної парадигми. *Право України*. 2015. № 1. С. 171–179.

34. Гришова І. Ю., Наумов О. Б., Давидюк О. О. Економіко-політичні конфлікти на сучасному етапі. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Т. 1, № 2. С. 36–49.

35. Грузінова Л. П., Грузінов А. С. Актуальні питання трудових конфліктів: страйк і локаут. *Адвокат*. 2014. № 10. С. 35–40.

36. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 564 с.
37. Давиденко М. О. Правові проблеми врегулювання конфліктів на релігійному ґрунті в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юрид. науки*. 2013. Вип. 3. Т. 1. С. 52–55.
38. Данілова Е. І. Місце конфлікту в системі корпоративних відносин: європейський та вітчизняний досвід. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2014. Вип. 39. С. 32–35.
39. Дараганова Н. В. Сучасний стан інституту колективних трудових спорів (конфліктів) в Україні. *Юридична наука*. 2012. № 12. С. 35–41.
40. Єзеров А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні. Одеса: Юрид. літ., 2008. 240 с.
41. Єзеров А. А. Конфліктологічна експертиза актів конституційного законодавства. *Право України*. 2013. № 1/2. С. 275–283.
42. Жаровська І. Державна влада як детермінант соціального публічно-правового конфлікту. *Право України*. 2011. № 5. С. 196–203.
43. Жернаков М. Податковий конфлікт: норма чи аномалія? *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4 (75). С. 106–112.
44. Жорнокуй Ю. М. Корпоративні конфлікти в акціонерних товариствах: цивільно-правовий аспект: монографія. Харків: Право, 2015. 532 с.
45. Завгородня В. Правові засоби попередження та врегулювання конфлікту інтересів на публічній службі. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 8. С. 90–93.
46. Ієвлева Л. І. Правові та етично-моральні аспекти конфлікту інтересів в органах публічної влади місцевого рівня. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Т. 29(68). № 1. С. 24–31.

47. Калаур С. М., Фалинська З. З. Соціальна конфліктологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Тернопіль: Астон, 2010. 360 с.
48. Калінін М. В. Праксеологія конфлікту як детермінанта формування правової культури особи. *Держава і право. Юрид. і політ. науки*. 2015. Вип. 68. С. 74–85.
49. Капітоненко М. Міжнародні конфлікти: монографія. Київ: Либідь, 2014. 352 с.
50. Клімук І. Міжконфесійні конфлікти та формування релігійної ідентичності: взаємозалежність та взаємовпливи. *Українське релігієзнавство*. 2013. № 68. С. 199–208.
51. Климентьєва О. С. Причини виникнення конфліктів у професійній діяльності правоохоронців. *Педагогіка та психологія*. 2016. Вип. 52. С. 312–319.
52. Коваль К. Використання захисником прийомів психологічного та медіаційного характеру з метою врегулювання кримінально-правового конфлікту. *Слово національної школи суддів України*. 2016. № 1. С. 105–114.
53. Коломієць А. Є. Специфіка морального конфлікту в політичній діяльності. Проблема «брудних рук». *Гілея*. 2015. Вип. 101(10). С. 293–297.
54. Конфліктологія: навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. Харків: Право, 2012. 128 с.
55. Конфліктологія: навч. посіб. / М. П. Гетьманчук та ін.; за заг. ред. М. П. Гетьманчука; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 343 с.
56. Конфліктологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Д. В. Коваленко, І. М. Шалімова, О. М. Керницький та ін.; Укр. інж.-пед. акад. Харків: Точка, 2012. 221 с.
57. Конфліктологія: підручник / Є. Д. Скулиш та ін. Київ: Артєк, 2015. 373 с.

58. Конфліктологія: підруч. для слухачів, курсантів та студентів ВНЗ / Ю. А. Калагін та ін. Харків. ун-т Повітр. Сил ім. Івана Кожедуба. Харків: ХУПС, 2014. 227 с.

59. Конфліктологія: підруч. для юрид. ВНЗ / за ред. Л. М. Герасіної та М. І. Панова. Харків: Право, 2002. 255 с.

60. Конфліктологія та медіація: навч. посіб. / уклад. В. І. Докаш; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: ЧНУ: Рута, 2018. 247 с.

61. Копан О. В. Дестабілізація соціально-політичної ситуації – провокація внутрішньодержавного конфлікту. *Інформація і право*. 2017. № 4. С. 73–78.

62. Кресін О., Бехруз Х. Правові системи сучасності: взаємодія та конфлікти. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3(86). С. 266–269.

63. Кузьменко А. М. Теоретико-методологічні та міжнародно-правові аспекти масових конфліктів. *Сучасні інститути держави і права: актуальні питання теорії та практики*: монографія / Ю. Л. Бошицький та ін.; за заг. ред. Ю. Л. Бошицького. Львів: Сполом, 2015. С. 373–392.

64. Кузьмін Е. Е. Щодо критеріїв визначення збройних конфліктів: їх значення для кваліфікації та типології конфліктних ситуацій. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2015. № 3. С. 195–201.

65. Кутуєв П. В. Конфліктологія: соціологічна перспектива: навч. посіб. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. 162 с.

66. Куц В. М., Яценко А. М. Примирення учасників кримінально-правового конфлікту (кримінально-правовий аспект): моногр. Харків: Юрайт, 2013. 328 с.

67. Кучик О., Цебенко О. Участь України у врегулюванні етнополітичних конфліктів на пострадянському просторі. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2011. Вип. 28. С. 4–11.

68. Кушнір О.В. Раннє попередження інформаційно-правових конфліктів. *Імперативи розвитку цивілізації*. 2015. № 2. С. 133–135.

69. Луцишин Г. І. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. 199 с.

70. Мельник Я. Конфліктне право як комплексний елемент правової безпеки та його місце в системі цивільного процесу. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 181–191.

71. Миронова О. М., Мазоренко О. В. Конфліктологія: навч. посіб. Харків: Вид. ХНЕУ, 2011. 168 с.

72. Міжконфесійні конфлікти у транскордонних регіонах: історична ретроспектива та виклики сучасності. *Толерантність в історичному і міжкультурному вимірах: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, 13–14 жовт. 2016 р., м. Чернівці / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Рута, 2016. 167 с.

73. Міма І. В. Окремі аспекти визначення релігійного конфлікту як правової категорії. *Держава і право. Юрид. і політ. науки*. 2013. Вип. 60. С. 35–41.

74. Могилевцев В. В. Соціальна природа релігійного конфлікту. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2012. № 3. С. 63–68.

75. Мусієнко Б. Ю. Система правового регулювання вирішення трудових спорів в Україні: актуальні проблеми. *Держава і право. Юрид. і політ. науки*. 2012. Вип. 57. С. 357–362.

76. Неледва Н. В. Відновне правосуддя як спосіб розв'язання кримінально-правового конфлікту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2011. № 2. С. 160–162.

77. Нестор Н. В. Сучасні правові основи застосування примирення. *Хмельницький університет управління та права. Університетські наукові записки*. 2010. № 2. С. 224–229.

78. Нестор Н. В. Медіація у кримінальному процесі Сполученого Королівства Великої Британії. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 12. С. 144–148.

79. Панов М. І., Герасіна Л. М. Проблеми гносеології кримінально-правового конфлікту. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2010. Вип. 20. С. 143–155.

80. Паюк С. В. Міжнародний досвід залагодження трудових конфліктів за допомогою примирних і арбітражних процедур. *Бюлетень Національної служби посередництва і примирення*. 2015. № 3/4. С. 36–40.

81. Погрібна В. Л., Сахань О. М. Війна і корупція в свідомості українців: злочинний симбіоз чи природний конфлікт? *Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення: матеріали. II Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Маріуполь, 15 черв. 2018 р.)*. Маріуполь: ДонДУУ, 2018. С. 89–93.

82. Подоляка А. М. Шляхи мінімізації конфліктності в адміністративному провадженні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 11. С. 196–203.

83. *Політичні та правові дисонанси в сучасних українських реаліях*: зб. матеріалів XXX Харків. політол. читань (м. Харків, 16 черв. 2017 р.) / редкол.: А. П. Гетьман (голова) та ін.; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Харків. асоц. політологів. Харків: Право, 2017. 272 с.

84. *Правова і політична культура українського соціуму за умови модернізації політико-правового життя*: монографія / О. О. Безрук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 558 с.

85. *Правове виховання в сучасній Україні*: монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна та ін.; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. 2-ге вид., перероб. Харків: Право, 2013. 440 с.

86. Протасенко К. Правовий режим надзвичайного стану як механізм державного регулювання соціальних

конфліктів. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 1. С. 125–132.

87. Проценко І. М. Деякі аспекти міжнародно-правового вирішення територіальних конфліктів (на основі досвіду Молдови). *Держава і право: Юрид. науки*. 2017. Вип. 77. С. 333–346.

88. Пядишев В. Г. Вдосконалення взаємодії цивільної поліції ООН із гуманітарними організаціями в зонах локальних збройних конфліктів: міжнародно-правові та організаційні аспекти. *Держава і право. Юрид. і політ. науки*. 2013. Вип. 62. С. 346–357.

89. Резанова Н. О. Ціннісно-культурні конфлікти в транзитивному соціальному просторі. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2011. Вип. 44. С. 167–171.

90. Рішняк М. Колективні трудові спори як один із типів соціальних конфліктів. Причини їх виникнення та ознаки. *Бюлетень Національної служби посередництва і примирення*. 2017. № 1. С. 38–46.

91. Рішняк М. О. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» – основа ефективності діяльності Національної служби посередництва і примирення. *Право та інновації*. 2016. № 1. С. 209–216.

92. Рожкова М. Об утверждении в арбитражных судах медиативных соглашений в качестве мировых. *Хозяйство и право*. 2011. № 2. С. 3–9.

93. Сахань О. М., Новіков О. В. Політичні конфлікти в Україні як прояв деструкції влади. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2010. Вип. 3. С. 182–191.

94. Свириденко В. М. Про конфлікти у сфері оподаткування: теоретико-правовий аспект. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 535–543.
95. Свиридюк Н. П. Переговори та посередництво як способи вирішення юридичних конфліктів. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2010. № 4 (56). С. 70–75.
96. Сенік О. Аналіз наукових підходів до розуміння природи правового конфлікту. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 3. С. 103–106.
97. Сенік О. М. Динаміка розвитку правового конфлікту. *Інформація і право*. 2013. № 1. С. 121–130.
98. Сенік О. М. Концептуальні основи методології пізнання правового конфлікту. *Правова інформатика*. 2013. № 1. С. 79–85.
99. Скібіцька Л. І. Конфліктологія: навч. посіб. для студентів ВНЗ. 2-ге вид. Київ: Кондор, 2011. 383 с.
100. Словник термінів з правової конфліктології: наук.-довід. вид. / за ред. М. І. Панова, Ю. П. Битяка, Л. М. Герасіної. Харків: Одиссей, 2006. 208 с.
101. Сорочишин М. В. Міжнародне врегулювання спорів, що виникають унаслідок конфлікту інтересів (на прикладі Швеції). *Публічне право*. 2011. № 4. С. 374–378.
102. Суровська Л. Правове регулювання трудового арбітражу в Україні. *Право України*. 2010. № 7. С. 114–121.
103. Титаренко Л. М., Завальнюк В. В. Конфліктологія. Профілактика конфліктів в організаціях: навч. посіб. / Одес. нац. юрид. акад. Одеса: Юрид. літ., 2010. 293 с.
104. Требін М. П. Воєнний конфлікт як сумна реальність людської цивілізації. *Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього*: зб. матеріалів XXI Всеукр. наук. конф. викладачів, молодих науковців і студентів (м. Харків, 4 груд. 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 43–51.

105. Трухан М. А. Сутність та особливості професійних конфліктів у соціально-педагогічному середовищі загальноосвітніх навчальних закладів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2012. № 4. С. 83–88.

106. Турман Н. Процесуальний статус та роль медіаторів при укладенні угод у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 113–117.

107. Усатий Г. О. Конфлікти у кримінальному праві: пошук нової парадигми. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. № 2 (33). С. 82–87.

108. Усенко Є. А. Правова природа податкового конфлікту. *Проблеми законності*. 2010. Вип. 111. С. 182–190.

109. Фокіна Т. Альтернативні методи врегулювання трудових спорів. *Бюлетень Національної служби посередництва і примирення*. 2014. № 5/6. С. 14–18.

110. Халіман М. А. Релігійні конфлікти: світоглядний аспект. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 10. С. 161–163.

111. Халілев Р. А. Міжетнічні конфлікти та їх зв'язок зі станом оперативної обстановки. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юрид. науки*. 2013. Т. 26 (65). № 1. С. 300–310.

112. Хапілова В. П. Конфліктологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Запоріжжя: Запорізь. нац. ун-т, 2010. 279 с.

113. Целлер Е. Питання структурної незалежності та судового діалогу в системах конфліктуючих норм. *Право України*. 2016. № 2. С. 17–24.

114. Шапіро О. О. Опанування навичок розв'язання правових конфліктів у системі формування правової культури. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2012. № 3(13). С. 206–210.

115. Швецова А. В. Міжетнічні протиріччя та конфлікти: правові та соціально-політичні аспекти. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Право*. 2011. № 988. С. 297–303.

116. Шевченко Д. В. Поняття, класифікація та порядок вирішення трудових спорів, конфліктів в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 239–241.

117. Шевченко Д. В. Реформа трудового законодавства: правова модель вирішення колективних трудових спорів, конфліктів в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 219–222.

118. Шершун К. П. Особливості впровадження інституту медіації: європейський досвід. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 356–360.

119. Шпак І. Удосконалення нормативно-правового механізму вирішення трудових конфліктів – потреба часу. *Бюлетень Національної служби посередництва і примирення*. 2013. № 7/8. С. 27–33.

120. Шутенко О. В. Значення судової форми подолання правових конфліктів. *Судова практика*. 2011. № 5/6. С. 25–30.

121. Янюк Н. Конфлікт інтересів як причина корупції на публічній службі: правові засоби запобігання і протидії. *Вісник Львівського університету. Серія: юридична*. 2012. Вип. 55. С. 139–146.

122. Ясиновський І. Г. Переваги і недоліки медіації при вирішенні правових конфліктів. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 344–347.

123. Яхно Т. П., Куревіна І. О. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. Київ: Центр учбової літ., 2012. 176 с.

124. Handbook of conflict analysis and resolution / edited by Dennis J.D. Sandole ... [et al.]; foreword by Dean G. Pruitt. London; New York: Routledge, 2009. xxiv, 543 p.

125. McCorkle S., Reese M.J. Mediation theory and practice. Third ed. Los Angeles: SAGE, 2019. xviii, 250 p.

126. Nelson P. Resolving conflict. Minneapolis, MN: Jump!, Inc., 2020. 24 p.

127. Raines S. Conflict management for managers: resolving workplace, client, and policy disputes. 2nd Ed. Lanham: Boulder; Rowman & Littlefield, 2020. v, 423 p.

128. Simmons S. Root narrative theory and conflict resolution: power, justice and values. London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2020. xii, 226 p.

129. Understanding international conflict management / edited by Charity Butcher and Maia Carter Hallward. London; New York: Routledge, 2020. xxii, 259 p.

З М І С Т

	Вступ.....	3
1.	Загальний розрахунок годин лекцій, семінарських занять та самостійної роботи.....	6
2.	Програма навчальної дисципліни «Конфліктологія».....	7
3.	Плани семінарських занять.....	10
4.	Поточний (модульний) та підсумковий контроль знань студентів.....	14
5.	Організація поточного модульного контролю.....	15
6.	Індивідуальна робота студентів.....	16
7.	Критерії оцінювання успішності студентів.....	17
8.	Контрольні питання.....	18
9.	Глосарій конфліктологічних понять.....	21
10.	Список рекомендованої літератури.....	49

Навчальне видання

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ
МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«КОНФЛІКТОЛОГІЯ»

(за вибором)

для студентів II курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»
денної форми навчання

У к л а д а ч і: ТРЕБІН Михайло Петрович,
ГЕРАСІНА Людмила Миколаївна,
ВОДНІК Валентина Давидівна,
САХАНЬ Олена Миколаївна

Відповідальний за випуск *М. П. Требін*

Редактор *О. І. Борисенко*
Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

